

Notes sobre l'infinitiu * per Joan A. Argente

Les observacions que segueixen no pretenen altra cosa sinó consignar allò que m'ha estat suggerit, en principi, per la consideració *in situ* d'un tema molt concret i a la vegada curiós, car es tracta d'una raresa lingüística dins l'àrea de la Romània: l'infinitiu personal gallego-portuguès. Com sigui que, una mica potser per deformació professional, estic avesat a passar de la descripció concreta a la lingüística general, el lector em perdonarà si les meves observacions van d'un cantó a l'altre i, a la fi, no maten cap pardal. Crec oportú, però, de recordar que l'objecte d'estudi del lingüista és el *llenguatge*, i que l'únic camí assenyalat per arribar-ne a tenir un coneixement aproximat, per bé que limitadíssim, és l'observació atenta de les *llengües* (i, evidentment, dels judicis i informacions que sobre un fet de llengua ens poden proporcionar els seus parlants). Aviso, doncs, de bell antuvi que, tot i partint d'un mètode ben definit quant a l'anàlisi sincrònica (la gramàtica gene-

rativa transformacional), no he pas volgut mantenir-me sempre en un mateix i únic punt de mira. Crec, però, que la tasca del lingüista consisteix precisament a elaborar una teoria de l'estructura lingüística prou rica (en contingut empíric) i prou explicativa (i.e. amb capacitat predictiva), i no pas a fer col·leccions més o menys exhaustives de coses curioses. Una teoria dins la qual pugui retre compte de tots els fenòmens que observa, ja siguin vells o nous respecte a la seva pròpia experiència.

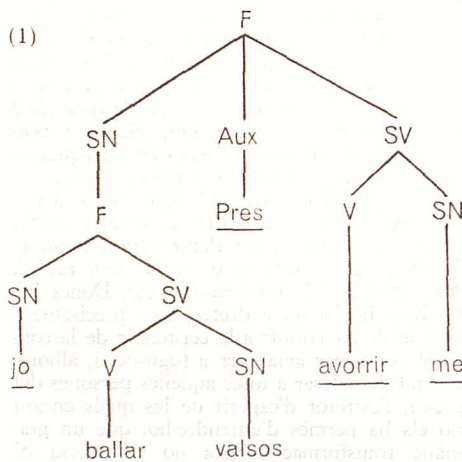
Finalment, permeteu-me una darrera (*last but not least*) observació: l'especialista i, potser, el lector il·lustrat observaran en aquestes notes una considerable —i alhora natural, al meu parer— barreja en allò que afecta la terminologia: *condensació* i *transposició* al costat de *transformació*, *nom deverbatiu* i *nominalització*, *règim* i *objecte* o *complement verbal*, *frase principal* i *frase matriu*, etc. Doncs bé, un hom ho ha fet a dretes, i no precisament per tal de contribuir a la cerimònia de la confusió, sinó més aviat per a fugir-ne, i, alhora, per tal de palesar a totes aquelles persones del gremi, l'estretor d'esperit de les quals encara no els ha permès d'entendre-ho, que un gramàtic transformacionista no s'interessa ni parla pas de coses massa diferents d'aquelles que podien interessar i d'aquelles de què parlaven un Fabra, un Jespersen o un Wackernagel, per posar tres casos ben diversos. I que consti que m'he hagut de reprimir el nom de Bally, autor contemplat amb excessiva suspicàcia quan, al meu entendre, és la síntesi

* Aquest treball és una nova redacció, convenientment revisada i allargada, d'un primer esborrany o breu article elaborat a la tardor del 1973, el qual, en part per manca de mitjans i en part per manca d'empenta (meva, òbviament), restà inèdit. Llavors aquest treball gaudia potser d'una especial vigència polèmica, car la tesi de Josep Nadal contra la qual argüeix (almenys en part) acabava d'ésser exposada al III Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, i I Col·loqui de l'A.I.L.L.C., a Cambridge (Gran Bretanya), 9-14 d'abril de 1973.

més reeixida de la tradició gramatical escolàstica, de la racionalista, i de la «nova» gramàtica «estructural».¹

1. D'un punt de vista diacrònic o històric és ben sabut que l'infinitiu té el seu origen en antics noms deverbatius abstractes. I més concretament, dins l'indoeuropeu l'infinitiu procedeix de les formes d'acusatiu (ac. de direcció, usat amb verbs de moviment, i, posteriorment, com a règim de verbs modals) i de datiu-locatiu (dat. de finalitat) d'aquells noms. Segons que han mostrat els estudis de cronologia relativa sembla que aquesta segona forma és més primitiva. Possiblement, donada la importància dels verbs modals, l'acusatiu es va estendre a la resta de verbs, tot desplaçant l'antic datiu.

2. D'un punt de vista descriptiu, cal considerar l'infinitiu com una condensació d'una frase bàsica —o, com deien els transformacionalistes de la primera fornada: com una nominalització. Aquesta relació de l'infinitiu amb una o amb un conjunt de frases bàsiques és fonamental a l'hora d'intentar una explicació del seu comportament sintàctic. Així, una frase una mica complexa, com per exemple *Ballar valsos m'avorreix* és el resultat d'encabir l'estructura subjacent a una frase com *Jo ballo valsos* dins l'estructura subjacent a una frase bàsica com *Alguna cosa m'avorreix*, tot substituint el SN indefinit d'aquesta i ocupant, doncs, la seva posició de subjecte de la frase. L'arbre de derivació corresponent a aquella frase seria, doncs, una cosa com (1):

Evidentment, aquesta relació existeix també en el cas dels noms abstractes derivats de

1. Afirmació amb la qual no pretenc que aquesta «síntesi» sigui recomanable des d'un punt de mira metodològic.

verbs i en les altres formes nominals del verb. Cf: *L'intendent s'encarrega d'abastar l'exèrcit* i *L'intendent s'encarrega de l'abastament de l'exèrcit* (vs. *L'intendent abasta l'exèrcit*). Tant en el cas de l'infinitiu com en el cas dels derivats verbals la transformació va acompanyada d'uns canvis de règim. Si, per raons de claredat expositiva, prenem com a exemple el llatí, observarem que del nominatiu o de l'acusatiu en la frase verbal^{1 bis} passem al genitiu en la

1 bis. Tot i que aquesta és la interpretació més tradicional (recordeu els termes de *genitivus subjectivus* / *genitivus obiectivus*), hom pot considerar, com ho indico més avall, que no es tracta pas d'una neutralització de casos, sinó de la diàtesi verbal (veu activa / veu passiva), com ho ha fet Kurylowicz, i com, d'altra banda, sembla afavorir una anàlisi transformacional. En efecte, considereu el següent paradigma de frases catalanes:

- (a) El govern reprimeix els demòcrates.
- (b) Els demòcrates són reprimits pel govern.
- (c) La repressió del govern...
- (d) La repressió dels demòcrates...
- (e) *La repressió del govern dels demòcrates...
- (f) *La repressió dels demòcrates del govern...
- (g) La repressió dels demòcrates pel govern...

On els sintagmes (e) i (f) són agramaticals —entesos, evidentment, en el sentit de la frase (a); en un altre sentit són perfectament gramaticals; això és degut al fet que «el govern dels demòcrates» i «els demòcrates del govern» admeten interpretacions autònomes; en aquest sentit, la cosa és més clara en el paradigma següent:

- (h) Els americans assassinen vietnamites.
- (i) *L'assassinat dels vietnamites dels americans...
- (j) *L'assassinat dels americans dels vietnamites...

Retornant, doncs, al paradigma exposat primerament, observem els fets següents: quan el substantiu verbal porta un sol complement adnominal —casos (c) i (d)— aquest pot ésser tant el subjecte com l'objecte originals (en el benentès que prenem l'estructura subjacent a (a) com a «estructura original»); per contra, quan els complements són dos, les frases resulten agramaticals si hom fa ús en tots dos casos de la preposició habitual de (marca de «genitiu»); però la construcció esdevé gramatical si hom usa la preposició o marca del «cas agentiu» de la passiva per al subjecte original, i manté la de per a l'objecte original —cas (g). D'aquí hom pot concloure que en la derivació de (g) a partir de (a) existeix un estadi intermedi similar a l'estructura subjacent de (b), i, doncs, que aquest estadi intermedi es troba també en la derivació de (d); en conseqüència, la transformació de nominalització que dóna lloc a (c) i (d) afecta sempre el subjecte de l'estructura a la qual s'aplica (que no ha d'ésser necessàriament un subjecte original, sinó que pot ésser també un subjecte derivat). En altres mots, la diferència entre els processos derivacionals de (c) i (d) rauria en el fet que en aquest darrer cas, però no en el primer, s'hauria aplicat abans la

frase nominal (*timor hostium*), i que del subjecte nominatiu en la frase bàsica passem al subjecte en acusatiu —en determinats contextos, que semblen dependre del verb de la frase principal— quan el verb es troba a l'infinitiu (subordinat, doncs, a un verb personal: *scio te venisse*), fins i tot quan el subjecte de l'infinitiu coincideix amb el del verb principal (*scio me venisse*). En tots dos casos es tracta de recourses que la llengua ha desenvolupat per a mantenir les relacions sintàctiques entre els elements concurrents. Però, com en tota transformació, hi ha una «pèrdua d'estructura»: ² relacions bàsiques al nivell de la frase bàsica esdevenen ambigües en aquestes construccions derivades. Així, les dues menes de nominalització esmentades —infinitiu i nom verbal— representen una neutralització de les categories de temps i mode, típicament verbals —i.e. oracionals—, i també en certa manera de persona i nombre. Totes dues construccions representen també una neutralització de la categoria de cas, com hem vist per al llatí, o, millor, de la diàtesi verbal (veu activa / veu passiva): la distinció nom. / ac. de la frase bàsica desapareix en favor del genitiu adnominal en el cas dels noms deverbatus, i en favor de l'acusatiu en les construccions d'infinitiu aHudides. I d'aquí, d'aquesta inexora-

transformació de passiva a l'estructura original. D'aquesta manera s'obté la unificació de les dues regles —altrament necessàries totes dues i independents per a la generació d'estructures com (c) i (d)— en una sola, i, ensems, es dona una explicació sistemàtica de l'agramaticalitat de (e) i (f), (i) i (j), i de l'aparició de la preposició *per* a (g). Aquesta preposició ha estat introduïda anteriorment per la transformació de passiva —cf. (b)— i no és pas un fet accidental. Vegeu que el sintagma (k), per bé que gramatical, no deriva en absolut de l'estructura subjacent de (a), ja que no en té la mateixa significació:

(k) La repressió del govern pels demòcrates... Aquesta hipòtesi, d'altra banda, també ens explicaria el fet que, en el cas que considerem, l'estructura (d) sigui més fàcilment acceptable que l'estructura (c), i.e. que, fora de context, en construccions d'aquesta mena hom afavoreixi la interpretació «objectiva» (sempre, és clar, que el substantiu verbal provingui d'un verb transitiu i sempre que les restriccions de selecció ho permetin). Per tots aquests arguments, estrictament sincrònics, i diferents dels que presenta Kurylowicz, cal concloure que l'expressió *timor hostium* pot provenir de la nominalització de dues frases verbals «diferents», a saber:

(l) *hostis timeunt*.

(m) *hostis timeuntur*.

2. Aquesta havia estat una concepció tradicional dins la GGT fins al treball de J. Emonds (1970), el qual distingeix entre les «transformacions radicals» (*root-transformations*) i les «transformacions preservadores d'estructura» (*structure-preserving transformations*). No entraré ací en aquestes qüestions.

ble ambigüitat, que hagi hagut de precisar més amunt que la relació de què parlo s'estableix entre l'infinitiu i un *conjunt* de frases bàsiques, no necessàriament una sola.

El canvi del règim verbal al règim nominal, dins les llengües indoeuropees, és un dels criteris fonamentals per tal de destriar els noms abstractes, derivats de verbs, dels infinitius pròpiament dits. Un altre criteri fonamental ens el forneix el divers *status grammatical* d'aquests elements; i aquesta diferència bàsica es resumeix en l'oposició entre *categories derivatives* i *categories flexives*. Com sigui que aquestes darreres són sempre més productives que les primeres, i com sigui que l'infinitiu és una forma de la conjugació verbal, i.e. una forma *flexiva*, és evident que tot verb ha de tenir un infinitiu, mentre que no és pas necessari que d'un verb qualsevol es pugui formar un substantiu abstracte derivat. Aquest és un dels motius que calgui distingir diversos tipus de «nominalitzacions», o que calgui distingir almenys entre nominalització i complementació.

L'infinitiu, en integrar-se a la conjugació verbal, manté la funció semàntica principal del verb: la funció predicativa. És precisament aquest fet el que explica, ensems, el manteniment de la recció verbal (capacitat de complementació, d'admetre subjecte, etc.) i la pèrdua de l'antiga flexió nominal. Algú podria objectar potser una pretesa declinació de l'infinitiu en certes llengües, com és ara el llatí; però la pretesa declinació de l'infinitiu llatí, que apareix a totes les gramàtiques escolars, no té res a veure amb una declinació nominal, i es forneix de formes supletives manllevades al gerundi i al supí. L'infinitiu, per definició, no té declinació.³ Aquesta resta de pseudode-

3. Crec que l'afirmació és correcta, almenys per a la majoria de llengües indoeuropees. Pel que fa a llengües d'altres famílies, haig d'afirmar que m'ha atret especialment el cas del basc —llengua de la qual no em considero pas un bon coneixedor—, i tot just n'he començat a treure l'entrellat gràcies a les amables informacions del professor Mitxelena, les quals exposaré tot seguit en allò que afecta l'anterior afirmació. Segons que sembla, els informadors bascos poden donar tres formes diferents com a equivalents de l'infinitiu castellà o francès, les quals corresponen, com a mínim, a tres dialectes: únicament els roncalesos donen l'anomenat radical verbal: *egin, har*; els suletins donen el nom verbal determinat: *egi-te-a, har-tze-a* (egitia, hartzia); tots els altres donen la forma indeterminada de l'adjectiu verbal (una mena de participi): *egin, hartu*. Ara bé, mentre que *egite* o *hartze* són veritables noms deverbatus: *hori egitea gaizki dago* «el fer això està malament», *hori egiteak ez du balio* «el fer (ergatiu) això no val», *hori egiteaz gainera* «a més de fer (instrumental) això», etc., la forma que apareix en la conjugació no és pas una forma normal del nom deverbatiu. Mentre «en llevar-se», «en gitar-se» correspon a

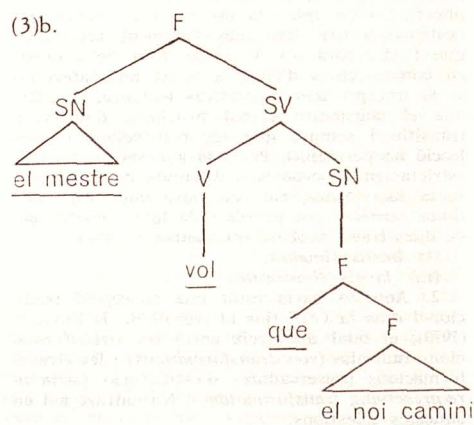
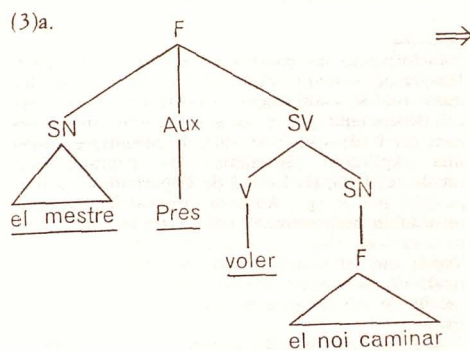
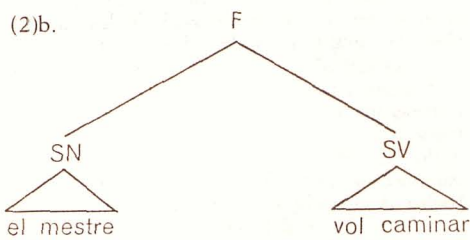
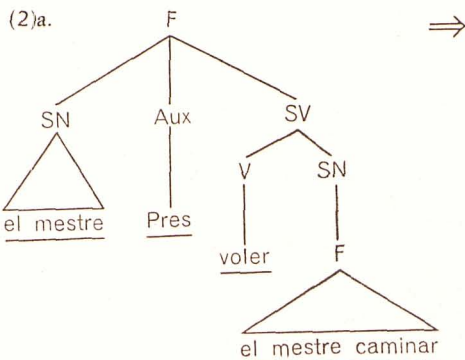
clinació desaparegué, és clar, dins les llengües romàniques.

La situació general de l'infinitiu dins les llengües romàniques és, doncs, la d'una forma nominal del verb subordinada paradigmàticament a la conjugació, és a dir, a les formes personals, i capaç de realitzar la funció verbal dins una frase complexa.

3. Dins la gramàtica transformacional, l'infinitiu ha estat tractat com un procés de nominalització o complementació, com ja he assenyalat. Més exactament, l'infinitiu ha estat tractat com un *completivitzador*, tal com determinades conjuncions de subordinació, degut, evidentment, a la distribució complementària que presenten aquestes i l'infinitiu (distribució que palesaria la relació paradigmàtica entre aquests elements i afavoriria, doncs, un tractament unitari de tots dos fenòmens). D'aquest punt de mira estant, hom suposava que l'aparició de l'infinitiu era el resultat de l'operació d'una regla d'aplicació obligatòria en determinades condicions; per exemple, quan concorrien dos elements nominals idèntics i co-referencials que acomplien funcions sintàctiques determinades segons la classe a la qual pertanyia el verb principal. En aquestes circumstàncies i després de l'aplicació de la regla de delisió de SN idèntics, el verb de la frase incrustada prenia la forma d'un infinitiu. Així, l'estructura subjacent [*el mestre Aux. voler [el mestre caminar]*] es convertiria en la frase *El mestre vol caminar*; en canvi, si partim d'una estructura subjacent com [*el mestre Aux. voler [el noi caminar]*] el procés transformacional indicat anteriorment restaria bloquejat, i únicament podríem obtenir la frase *El mestre vol que el noi camini*. Cf. els respectius arbres de derivació (2) i (3), que mostren primerament l'estructura subjacent i, després, l'estructura derivada associades a aquelles frases:

les formes *jaiki-tze-a-n*, *etza-te-a-n* (lit. «en el llevar-se / gitar-se»), en la conjugació apareix: *egi-te-n*, *har-tze-n du* «ho fa / ho pren» vs. *egin*, *hartu du* «ho ha fet / pres»

Aquesta forma emprada en la conjugació és, etimològicament, un «inesiu arcaic» del nom de verbatiu, completament desusat en la llengua actual. Ara, una cosa és que l'etimologia sigui clara, i una de ben diferent que els parlants percebin aquesta forma com a subordinada paradigmàticament al substantiu verbal i no pas al verb. Existeixen arguments que fan creure el contrari. Primerament, que aquest «inesiu arcaic» no existeix fora d'aquest cas; mentre «en el mar» correspon a *itsaso-a-n*, no hi ha cap forma **itsaso-n* «en mar»; i, encara, que existeix un inesiú indeterminat, viu en la llengua actual, que és diferent del que apareix en la conjugació: *zenbait itsaso-ta-n* «en algun(s) mar(s)», *endozein itsaso-ta-n* «en qualsevol mar», amb un infix *-ta-* obligatori.

Aquesta interpretació de l'origen derivacional de l'infinitiu fou contestada per P. i C. Kiparsky. La cosa és prou evident: Segons que sembla, tres són les fonts principals d'infinitius des d'un punt de mira transformacional: 1) Una completiva amb un subjecte buit —el que s'anomena una Pro-forma—: *Que PRO treballi és cansat per a PRO* (cf. *Que algú treballi és cansat per a algú*), que després de les transformacions de delisió dels elements buits, introducció de l'infinitiu, etc., ens donaria la frase *Treballar és cansat*. 2) Delisió de nominals idèntics (tal com he exemplificat més amunt). 3) Elevació del subjecte de la subordinada a la frase matriu: *Sembla que en Joan té paciència* => *En Joan sembla tenir paciència*. Doncs bé, la característica comuna a tots tres casos és que la subordinada, per la raó que sigui, no té o ha perdut el subjecte.

A partir de l'observació d'aquests fets, Kiparsky & Kiparsky (1970) rebutgen els esforços tradicionals que consideren l'infinitiu «en part un nom, i en part un verb», així com també el tractament que n'havia donat Rosenbaum (1967) assimilant-lo —en el cas de l'anglès— al completivitzador *for-to*, i conclouen que l'única característica compartida per tots els infinitius «*is only the single, low-level syntactic property of having no surface subjects*».

La conclusió dels Kiparsky sembla prou encertada en allò que afecta l'anglès, però abans de generalitzar un fet d'una llengua concreta a categories similars d'altres llengües cal trobar-ne una justificació interna i examinar, doncs, els fets de cada llengua d'un punt de vista immanent. Aquestes consideracions vénen al cas perquè una formulació alternativa i més agosarada dels fets observats més amunt fou la que presentà el meu col·lega Josep Nadal (1973), el qual contempla l'infinitiu com a marca d'absència de concordança dins el sistema de la conjugació catalana.⁴

Respecte a aquestes dues hipòtesis tan similars sobre l'origen i el valor funcional de l'infinitiu, cal considerar, d'una banda, llur validesa pel que fa a les llengües per a les quals foren proposades, i.e. anglès i català, i, d'altra banda, cal també avaluar llur possible capacitat explicativa, això és, llur rellevància per a la gramàtica universal o teoria lingüística.

Quant al primer punt, ja he avançat que la hipòtesi dels Kiparsky sembla prou encer-

tada per a l'anglès, car en aquesta llengua l'infinitiu implica sempre una manca de subjecte superficial (en general, perquè les regles transformacionals l'han delit o l'han elevat a la frase matriu). Pel que fa al català, en canvi, la interpretació de Nadal presenta algunes dificultats: primerament, no és l'únic cas dins la conjugació verbal de determinats verbs catalans en què hom podria parlar de «marca de l'absència de concordança» (cf. n. 4). Però, d'altra banda, si hom adopta aquella interpretació de l'infinitiu resten alguns casos sense explicació, generalment casos de subordinades de subjecte: *Arribar nosaltres i sortir ells ha estat una coincidència* (vs. la raresa, si no agramaticalitat, de *?Arribar i sortir ha estat una coincidència*). En aquest cas, l'opció entre l'infinitiu o el subjuntiu amb *que* són variants estilístiques.

Quant al segon punt, i.e. la possibilitat que es tractés d'una hipòtesi relativa a la teoria lingüística i no a la gramàtica d'una llengua determinada, existeix el contraexemple del català per a la formulació dels Kiparsky —els quals, d'altra banda, no afirmen que la seva hipòtesi pretengui un caràcter universal—; existeix, però, un contraexemple més evident per a la formulació de Nadal, i precisament ens el forneix una (o dues) llengua romànica hispànica. Em refereixo a l'infinitiu personal del gallego-portuguès, que considera-
re en el proper epígraf.

4. És precisament la relació de derivació entre l'infinitiu i una frase bàsica el que ens explica el fenomen de l'anomenat *infinitiu personal* del gallec i del portuguès (em limitaré al primer, car és el cas que més concoc). Les terminacions que presenta el dit infinitiu són: *-r(e)*, *-res*, *-r(e)*, *-r(e)mos*, *-rdes*, *-ren*, idèntiques a les del futur de subjuntiu (els casos de *e* epentètica, molt corrents dins l'àrea observada, no tenen cap rellevància gramatical).

Segons Carballo Calero (1966) —que en això sembla seguir Meyer-Lübke (1899)—, aquest infinitiu pot usar-se en tres casos: 1) «Cuando el infinitivo es sujeto de una oración, especialmente si el verbo principal se refiere a persona gramatical distinta que dicho infinitivo, y sobre todo cuando el sujeto del infinitivo va expreso: ...*facermos o que que-res non é doado* "no es fácil que hagamos lo que quieres". 2) Cuando el infinitivo es complemento directo, y su sujeto es distinto del que lleva el verbo principal: *deixéinos faceren a sua vontade* "les dejé hacer su voluntad".» 3) Aquest tercer cas és el d'un infinitiu preposicional: *Traemos unha silla para te sentares* (l'exemple és del meu recull, posat en bona ortografia).

Meyer-Lübke considera que el procés evolutiu d'aquesta forma hauria estat, aproximadament, el següent: primerament, hauria apa-

4. Cal remarcar que hi ha un altre cas on l'absència de concordança no ve «marcada» per l'infinitiu, sinó per la tercera persona de singular. Em refereixo als verbs del tipus *plou*, *neva*, etc. Però ens trobem davant d'un fenomen completament diferent, ja que en aquest cas es tracta de verbs defectius el paradigma dels quals, en llur ús no marcat estilísticament, es redueix a les formes de tercera persona de singular.

regut en el context especificat a 1); d'aquí s'hauria estès als contextos especificats a 2); a continuació hauria passat a emprar-se àdhuc en els casos en què tots dos subjectes coincidissin (*podeis comederdes*); i, finalment, hauria acabat per penetrar en les construccions al·ludides a 3), sobretot en aquells casos que comportessin una diferència de subjectes.⁵

És possible que aquesta hagi estat l'evolució del fenomen —en tot cas, Meyer-Lübke no en presenta prou evidència—; però la consideració dels fets en la llengua actual em menaria cap a una altra conclusió. En efecte, de tot el material recollit personalment, el tercer cas és el que apareix més sovint (gairebé l'únic). En termes distribucionals hom pot explicar aquest fet com un cas de distribució complementària: Futur de subjuntiu després de conjunció, Infinitiu després de preposició. La proporció *Axiña que eu chegar escribiréi* = *Ao chegar, escribiréi* (Tantost arribaré, escriuré = En arribar, escriuré) deu haver implicat la proporció *Axiña que chegardes, escribideme* = *Ao chegardes, escribideme*, etc. El fet que dels casos esmentats per Carballo el tercer sigui el més corrent i el que menys fàcilment es deixa eliminar de la llengua ens posa sobre la pista d'una possible relació entre les construccions preposicionals d'infinitiu de finalitat (valor futur) i les terminacions del subjuntiu futur. La similitud fonètica hi hauria ajudat. De tota manera, cal remarcar que el fonament últim de l'infinitiu personal es troba en la subordinació paradigmàtica de l'infinitiu al verb personal (el que deia: la seva relació amb una frase bàsica).

L'evidència que es tracta de dues formes diferents malgrat llur identitat ens la forneix, a més del fet que presenten una distribució complementària, la distinció existent en els verbs irregulars (*andiveres* vs. *andares*) i el diferent comportament sintàctic: l'infinitiu, en tant que tal, continua mantenint la neutralització de temps: *Ao chegardes, escribideme* (futur) i *Ao chegardes, escribíchedesme* (passat), mentre que el subjuntiu futur només té el primer valor.

Deixant de banda, ara, les qüestions diacròniques, hom podria interrogar-se respecte a la relació d'aquests fets amb les hipòtesis transformacionals sobre l'infinitiu exposades més amunt, i, també, respecte a una possible explicació d'aquests fets dins el marc teòric de la gramàtica transformacional.

Quant a la primera qüestió, és obvi que cal rebutjar la interpretació de l'infinitiu —almenys per al gallego-portuguès, i, possiblement, per a les llengües romàniques si hom pretén donar-ne una explicació uniforme— com una «marca de l'absència de concordança».

5. Cf. Meyer-Lübke (1899), ps. 24-25.

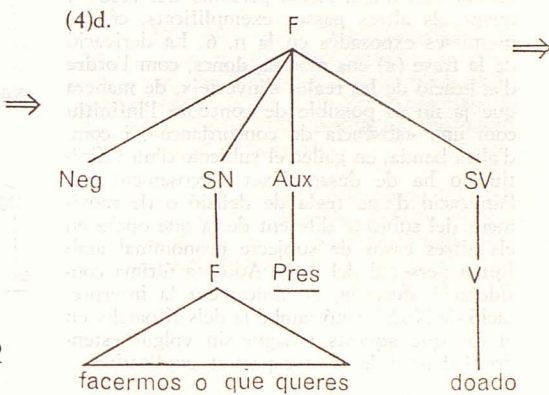
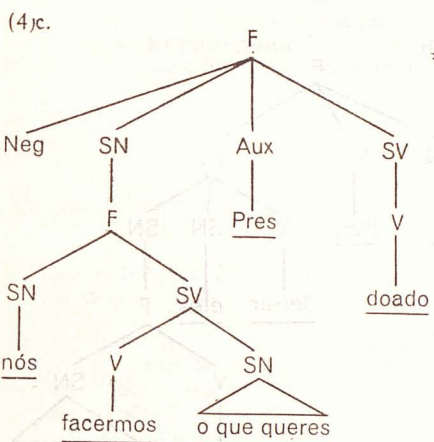
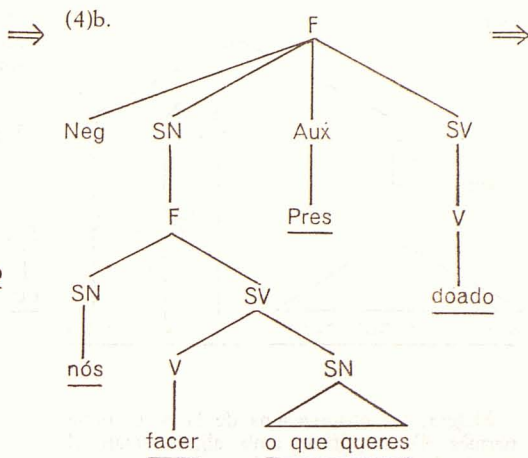
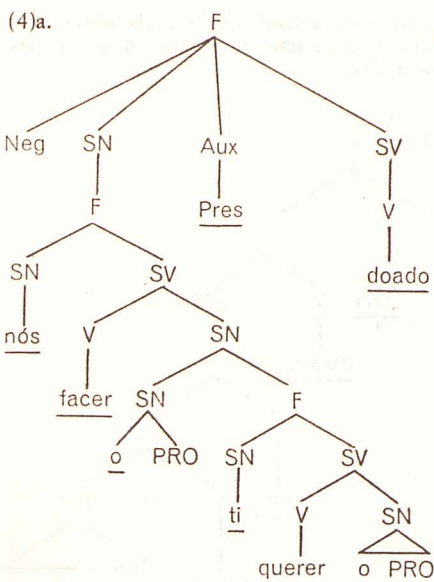
En efecte, la regla de concordança verbal afectaria també als infinitius; això, d'altra banda, implicaria que aquesta regla ha d'aplicar-se en un moment de la derivació en què la frase d'infinitiu encara presenta un subjecte explícit, i molt bé podria ésser, doncs, que la posterior delisió del subjecte fos deguda —en determinats casos— a la mateixa regla que permet delir un subjecte pronominal en qualsevol frase que presenti el verb en forma personal (regla que és operativa també en les llengües romàniques més pròximes, i.e. castellà i català, però ja no en francès). D'aquesta manera s'invertiria —en aquests casos, que caldria especificar, però un exemple dels quals seria el cas 3) esmentat per Carballo o infinitiu preposicional— l'ordre relatiu de les regles que deixen o mouen un subjecte i les regles que introdueixen un infinitiu. És obvi que l'infinitiu personal del gallego-portuguès exigeix que l'aplicació de les regles segueixi aquest ordre (introducció de l'infinitiu precedeix delisió o elevació del subjecte), usualment invers al de les diverses llengües estudiades. Ara bé, això no vol pas dir que no sigui possible en galleg el procés habitual en les altres llengües —i.e. aplicació de la regla d'elevació del subjecte de la subordinada o de la regla de delisió de SN idèntics, per exemple, i posterior aparició de l'infinitiu—; cal tenir en compte, però, que aquest segon procés afectaria exclusivament l'infinitiu no personal, que en les llengües observades concorre juntament amb l'infinitiu personal. Una de les qüestions que hauria de resoldre la gramàtica del gallego-portuguès és, precisament, la de retre compte de la distribució relativa de les dues classes d'infinitiu.

A tall d'exemplificació, consideraré ara alguns processos derivacionals de les frases gallegues citades més amunt:

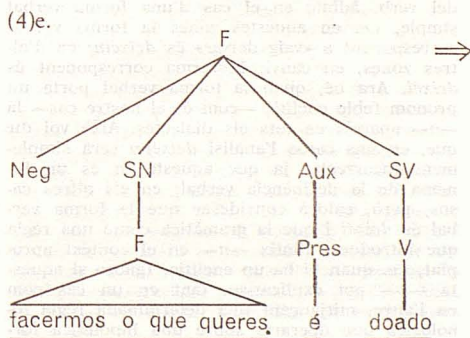
- Facermos o que queres non é doado.
- Deixéinos faceren a sua vontade.
- Ouvímolos choraren.
- Traemos unha silla para te sentares.

A les quals correspondrien, aproximadament, les derivacions presentades a (4)-(7), respectivament.⁶

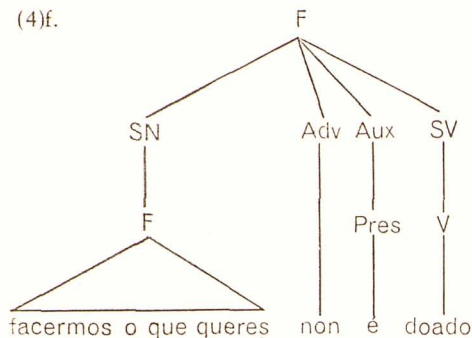
6. Cal fer algunes observacions respecte a les estructures i derivacions presentades a continuació. No sempre he desenvol·lat tot el procés derivacional de les frases analitzades, perquè no era pas tot el procés derivacional allò que m'interessava, sinó determinats estadis i passos d'aquest procés. D'altra banda, m'he mantingut en una posició relativament conservadora en mantenir l'anàlisi de la frase en SN-SV (i tractar, doncs, aquesta última categoria sintàctica com una categoria de l'estructura profunda), en donar un tractament de la negació similar al de Katz i Postal (1964), etc. En canvi, he adoptat la hipòtesi segons la qual cal trac-

tar els adjectius morfològics com a predicadors en l'estructura profunda, i la introducció del verb *ser* mitjançant una regla transformacional, etc. Finalment, vull remarcar que l'estructura atorgada a la frase de relatiu de (4) cal considerar-la, si més no, com a merament aproximativa; l'estructura interna assignada al SN objecte de *querer* pot ésser, possiblement, discutida, però aquest fet no afecta el meu argument, i, en canvi, aquella estructura permet d'indicar clarament l'existència de dos SN idèntics.

(4)f.

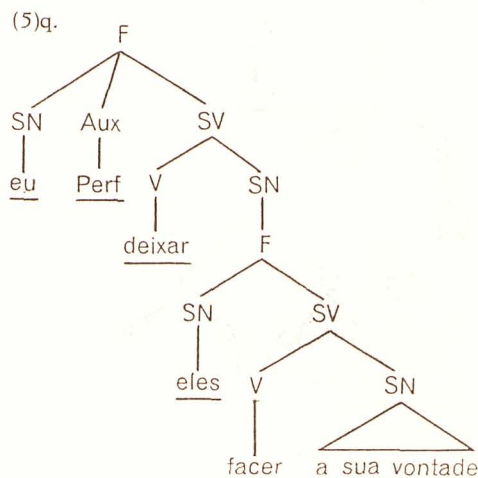

Malgrat les observacions de la n. 6, m'he permès d'exemplificar amb algun detall el procés derivacional de la frase (a). Les transformacions rellevants per al tema que ací es discuteix són les que permeten el pas de (4)b. a (4)c. —regla de concordança verbal— i de (4)c. a (4)d. —regla que deleix un subjecte pronominal d'una forma personal del verb—; quant als altres passos exemplificats, cf. les premisses exposades en la n. 6. La derivació de la frase (a) ens mostra, doncs, com l'ordre d'aplicació de les regles s'inverteix, de manera que ja no és possible de concebre l'infinitiu com una «absència de concordança», i com, d'altra banda, en gallec el subjecte d'un infinitiu no ha de desaparèixer forçosament per l'aplicació d'una regla de delisió o de moviment del subjecte diferent de la que opera en els altres casos de subjecte pronominal amb forma personal del verb. Aquesta última consideració afectaria, no únicament la interpretació de Nadal, sinó també la dels Kiparsky en el cas que aquests n'haguessin volgut estendre l'abast i la seva capacitat explicativa.

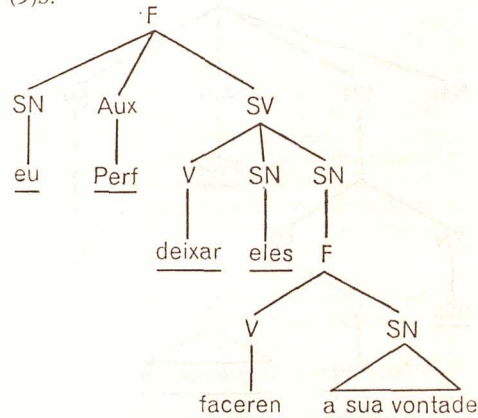
7. L'anàlisi d'aquesta forma verbal depèn, en part, de variacions dialectals; he optat per aquesta anàlisi perquè és la més àmplia, i.e. la que permet recollir més fets. Els problemes implicats són, bàsicament, dos: els que concerneixen els morfemes *-n* i *-os*. Quant al primer, en algunes zones apareix com a part integrant del verb, àdhuc en el cas d'una forma verbal simple, i.e. en aquestes zones la forma verbal corresponent a «vaig deixar» és *deixéin*; en d'altres zones, en canvi, la forma corresponent és *deixéi*. Ara bé, quan la forma verbal porta un pronom feble enclític —com és el nostre cas— la *-n* apareix en tots els dialectes. Això vol dir que, en uns casos l'anàlisi *deixéi-n* serà simplement incorrecta, ja que aquesta *-n* és un fonema de la desinència verbal; en els altres casos, però, caldrà considerar que la forma verbal és *deixéi* i que la gramàtica conté una regla que introdueix l'infix *-n-* en el context apropiat, i.e. quan hi ha un enclític. Ignoro si aquesta *-n-* pot explicar-se, tant en un cas com en l'altre, mitjançant una determinada regla fonològica que operaria sobre una hipotètica for-

Continuaré considerant ara els altres processos derivacionals implicats en les frases esmentades.

(5)q.

(5)b.

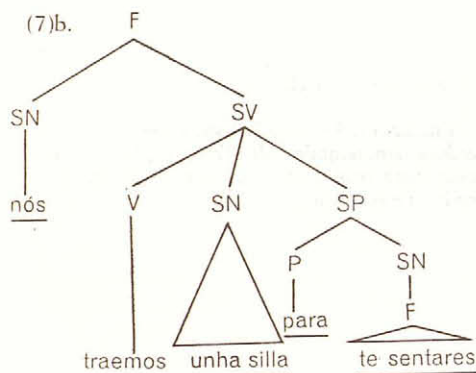
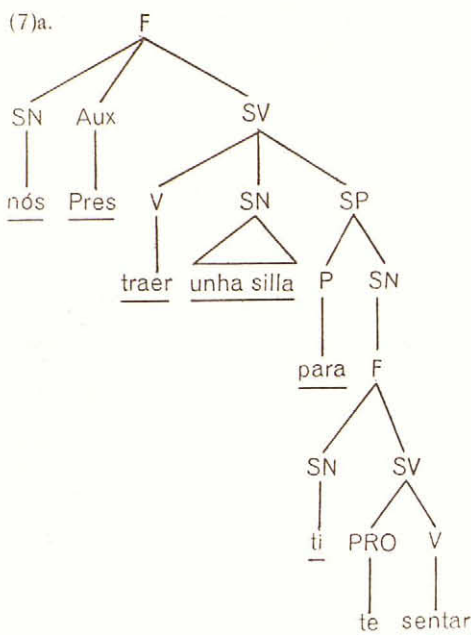

ma subjacent *deixéi*, o si, a la inversa, la forma *deixéi* es pot derivar d'una forma subjacent *deixéin*. Quant a la segona qüestió, la meua anàlisi intenta expressar que els pronoms febles són dominats en l'estructura derivada pel mateix nus V que domina el verb en l'estructura profunda. Aquestes formes fan cos amb el verb, i mai no apareixen en altres posicions;

(a) *Foi a os a quen deixéi facer eso.

(b) Foi a eles a quen deixéi facer eso.

Si movem el SN complement indirecte apareixerà forçosament la forma tònica del pronom.

Fora de les condicions més aviat laxes respecte a la distribució de l'infinitiu personal citades per Carballo i per Meyer-Lübke —ques es limiten a indicar «tendències», i, per tant, es refereixen més a una possible teoria de l'actuació que no pas a la teoria de la competència (i.e. més a l'*ús* que no pas a l'*estructura* de la llengua)— se'm fa difícil d'especificar una regla mitjançant la qual hom en pogués retre compte d'una manera sistemàtica. En canvi, les condicions d'aparició de l'infinitiu impersonal en gal·lec semblen més rígides. Així, malgrat la possibilitat esmentada per Meyer-Lübke relativa a l'estadi evolutiu entre 2) i 3) (cf. més amunt), en el gal·lec actual és obligatori l'infinitiu impersonal quan és règim d'un verb modal o objecte d'un verb

el subjecte del qual coincideix amb el de l'infinitiu: *hasme contar esa historia, desexas sair*, etc.

Resumint, doncs, la intenció d'aquest paràgraf, crec que hom pot afirmar que l'infinitiu personal del gallego-portuguès constitueix un fort contraargument tant a la consideració que l'infinitiu apareix sempre en un estadi de la derivació d'una frase posterior a l'aplicació de regles tals com elevació del subjecte de la subordinada o delisió de SN identitàs, les quals desplacen o deixen el seu subjecte original, com a la consideració —en part producte de l'anterior— que l'infinitiu no és sinó la «marca d'absència de concordança verbal». Aquestes conclusions, és clar, afecten més directament la gramàtica del galleg, del català o de qualsevol altra llengua romànica que no pas la de l'anglès, car si hom pretén anar vers la formulació d'unes regles del major abast possible —o vers unes *transformacions universals*, en el sentit exposat per Bach (1965)— és evident que la reflexió entorn dels fets comentats ens ha de menar vers una solució alternativa per al conjunt de les llengües romàniques.

5. No voldria cloure aquestes reflexions sense assenyalar una nova conseqüència de la concurrència paradigmàtica dels dos tipus d'infinitiu, i és el fet que l'oposició entre nom o substantiu abstracte i infinitiu —que amb tanta força trobem en els estadis més allunyats, però encara accessibles, de les nostres llengües— esdevé revaloritzada en el sistema del gallego-portuguès. Heus ací el que diu Carballo Calero sobre un altre ús de l'infinitiu impersonal en galleg: «Este último [l'inf. imp.] es el que se usa obligatoriamente cuando designa la acción en abstracto, considerada como una sustancia, sin referirse a ningún sujeto, o implicando un sujeto indeterminado; en otras palabras, cuando el infinitivo puede analizarse como nombre sustantivo o como verbo de una oración impersonal: *nacer es comenzar a morir [...]* *é mester traballar para vivir [...]*» El paràgraf és prou explícit respecte a la qüestió a què he fet al·lusió. És clar que es pot tractar d'una impressió subjectiva, com també és clar que hom mai no pot refiar-se massa de les gramàtiques, i menys si en la intenció de l'autor hi ha un criteri normativista o àdhuc «culturalista» més que estrictament descriptiu.¹⁰ I amb això no vull

10. Els casos de lapsus o incorreccions en la gramàtica del senyor Carballo són nombrosos. Així, per exemple, quan indica el tercer ús de l'infinitiu personal —amb preposició— remarca: «...especialmente si su sujeto es distinto del de la oración principal», i afegeix, entre altres, els exemples següents: *ao chegardes, escribide; por seren traballadores, melloraron de fortuna*, que no acoïnciden aquella condició. També sen-

pas dir que aquelles no siguin pas útils o necessàries, que aquesta és ja tota una altra música.

JOAN A. ARGENTE

BIBLIOGRAFIA

AZKUE, R. M.^a de, (1969), *Morfologia Vasca*, Bilbao.

BACH, E. (1965) «On Some Recurrent Types of Transformations», dins C. W. Kreidler

tència (p. 240): «En gallego se evita el infinitivo compuesto: "por no haberte casado no tienes quien te ayude", por non casares, non tes quen te axude»; però, en altres llocs els exemples amb «infinitius compostos» són nombrosos —suposo que es tracta de cultismes. Ara bé, molts d'aquests lapsus es produeixen perquè el senyor Carballo parteix del castellà per tal d'establir les correspondències gallegues; així, quan parla d'«infinitiu compost» no sabem si es refereix a una categoria del gallec o del castellà. Suposo, per la forma com ho diu, que es refereix al castellà, però aleshores no té cap sentit dir que en gallec «s'eviten» categories pròpies del castellà o del bantú. Cal afegir, en descàrrec de l'autor, que «la obra se dirige a quienes tienen por lengua natal o escolar el español oficial». Llástima que aquesta darrera expressió vingui a embolicar la troca, perquè, quin és «el español oficial»? El del B.O.E.? Vataua!

(ed.), *16th Annual Round Table on Linguistics and Language Studies* (=Georgetown University Monographs on Languages and Linguistics, 18).

CARBALLO CALERO, R., (1966), *Gramática Elemental del Gallego Común*, Vigo.

EMONDS, J., (1970), *Root- and Structure-preserving Transformations*, tesi doctoral, M.I.T., Cambridge, Mass.

KATZ, J.J. i POSTAL, P., (1964), *An Integrated Theory of Linguistic Descriptions*, Cambridge, Mass.

KIPARSKY, P. i KIPARSKY, C., (1970), «Fact», dins Bierwisch i Heidolph (eds.), *Progress in Linguistics*, La Haia.

KURYLOWICZ, J., (1964), *The Inflectional Categories of Indo-European*, Heidelberg.

LAFFITE, P., (1962), *Grammaire Basque*, Bayonne.

MEYER-LÜBKE, W., (1899), *Grammatik des Romanischen Sprachen*, III, Leipzig.

NADAL, J. M.^a, (1973), «Introducció a l'estudi de les oracions complexes en català», *Actes del Tercer Colloqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Oxford, 1976.

ROSENBAUM, P. S., (1967), *The Grammar of English Predicate Complement Constructions*, Cambridge, Mass.

Montale, Maragall i la via catalana a la poesia per Giuseppe Grilli

1.

La concessió del premi Nobel de literatura al poeta italià (però potser seria millor dir lligur-llombard) Eugenio Montale no ha estat pas inesperada. Montale, senador vitalici, anti-feixista sota la dictadura de Mussolini i divorcista quan encara no s'advertien amb claredat els símptomes de la disgregació del règim democrata-cristià, ha sabut conquerir l'atenció i la simpatia de com a mínim tres o quatre generacions de lectors i crítics. Entre aquests últims n'hi ha prou amb recordar Gianfranco Contini,¹ filòleg i professor univer-

sitari, entre els primers que amb Montale van descobrir la limitació, l'escarrassiment ideològic del grup de la revista «Solaria», la interrupció de l'experimentalisme (neorealista és a hores d'ara una fórmula inservible) pavesià primer, després el d'«Officina», la dissolució de la neoavantguarda... Exemple de coherència i de tenacitat, diríem que de la mediterrània tossuderia, Eugenio Montale representa en la poesia italiana del noucents una anella de continuïtat a mig camí entre la vocació centre-europea i gran burgesa i l'elecció sentimental de la vella província culta i irònica. Com en el fons ha escrit de si mateix en els *Xenia*, en una composició datada el 1967, amb to alhora autoirònic i pretensions:

*La sera fui paragonato ai massimi
lusitani dai nomi impronunciabili
e al Carducci in aggiunta.*

1. Vegeu de CONTINI el volumet *Una lunga fedeltà* (Torí, 1974), que recull els seus escrits montalianes i constitueix la millor aproximació al poeta (conté una bibliografia acuradíssima); entre els admiradors de Montale i entre els crítics més atents cal recordar, si més no, Avallè, Corti i Segre, tots ells, com Contini, de formació medievalista: és una coincidència de gust, indicativa de propensions no estranyes potser al mateix poeta.

És un fet comprovable que a les normals reedicions dels seus títols majors els ha acompanyat el 1975 noves edicions de dues joies